

Opetus- ja kulttuuriministeriö

13.3.2018 LAUSUNTO

Kirjaamo

PL 29

00023 Valtioneuvosto

Viite: Lausuntopyyntö OKM/3/010/2018

Tampereen yliopiston lausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Tampereen yliopiston kiittää mahdollisuudesta lausua opetus- ja kulttuuriministeriön laatimasta luonnoksesta varhaiskasvatuslaiksi ja eräistä siihen liittyviksi laeiksi.

Johdanto

Varhaiskasvatuslaki muodostaa keskeisen pohjan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Varhaiskasvatuslain lähtökohdaksi on kirjattu lasten oikeudet. Laissa varhaiskasvatukselle asetetaan tavoitteet, joiden mukaan muun muassa koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen tulee turvata.

Tampereen yliopisto tarkastelee esitysluonnosta erityisesti siitä näkökulmasta, kuinka esitetyt lainkohdat tukevat tutkimuksen ja ajankohtaisten selvitysten valossa lakiin esitettyjen tavoitteiden toteutumista ja kansainvälisiä sopimuksia. Lakia tarkastellaan kokonaisuutena, jolloin lausunnossa otetaan kantaa myös niihin seikkoihin, joihin ei esitetä muutoksia. Lausuntoa on valmisteltu Tampereen yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnassa.

1 luku. Yleiset säännökset (1-3 §)

1 §:ssä säädettäisiin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista, joita olisivat luonnoksen mukaan 1) päiväkotitoiminta, jota järjestetään päiväkodissa, 2) perhepäivähoito, jota järjestetään perhepäiväkodissa; 3) avoin varhaiskasvatustoiminta, jota järjestetään toimintaan soveltuvassa paikassa.

Luonnoksessa ehdotetaan otettavaksi käyttöön termi avoin varhaiskasvatustoiminta nykyisen muu varhaiskasvatus -termin sijasta. Laissa määriteltäisiin esityksen mukaan nykyistä selkeämmin, mitä varhaiskasvatuslain säännöksiä avoimessa varhaiskasvatuksessa tulee sovellettavaksi. Luonnoksessa esitetään, että avoimessa varhaiskasvatuksessa sovellettaisiin lain 4, 10—11, 20—22 ja 24 §:ää, 10—11 lukua ja 63—64 §:ää. Näin ollen avoimeen varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen osalta ei tehtäisi hallinnollista päätöstä varhaiskasvatuksen järjestämisestä eikä lapselle laadittaisi henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Avoimessa varhaiskasvatuksessa työskentelevälle henkilöstölle ei asetettaisi kelpoisuusehtoja eikä ryhmäkokoja tai aikuisten ja lasten välistä suhdelukua määriteltäisi. Lain luvussa 1, momentissa 3 määriteltyjen tavoitteiden tulisi toteutua vain ‘soveltuvin osin’.

VakaVai-hankkeen raportissa (Puroila & Kinnunen, 2017) todetaan, että nykyinen varhaiskasvatuksen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä eivät kaikilta osin kohtaa esimerkiksi muun/avoimen varhaiskasvatuksen osalta. CHILDCARE-tutkimuksessa on havaittu, että muun/avoimen varhaiskasvatuksen järjestämistavat vaihtelevat kuntien välillä. Kunnissa on moninaisia käytäntöjä tulkita nykyisistä varhaiskasvatuslakia muun varhaiskasvatuksen osalta. Muuta/avoimta varhaiskasvatusta ei voi nykyisellään nähdä yhtenä toimintamuotona, vaan se sisältää varsin erilaisia toimintamuotoja, joilla on erilaisia tavoitteita, sisältöjä ja käyttäjäryhmiä. Esimerkiksi osassa kunnista muun varhaiskasvatuksen kerhotoiminnasta on muodostunut palvelu, jota tarjotaan vaihtoehtona subjektiiviselle, 20h/vko varhaiskasvatukselle, ja osassa kunnista muu varhaiskasvatus on voinut olla esimerkiksi perhekahvilatoimintaa tai lapsiparkkitoimintaa, jonka ensisijaisena funktiona nähdään vanhemmuuden tukeminen ja sosiaalisten verkostojen syntyminen mahdollistaminen. (Fjällström & Karila, 2018). Tästä syystä Tampereen yliopisto näkee kannatettavana, että muun varhaiskasvatuksen asemaa suhteessa muihin varhaiskasvatuksen muotoihin mutta myös muihin kunnan lapsiperhepalveluihin pyritään selkeyttämään.

Varhaiskasvatuslain 2 § määritelmän mukaisesti *Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka*. Tampereen yliopisto katsoo, että lain tavoitteena olevan koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta on pulmallista, lapsen saaman varhaiskasvatuksen rakenteellinen laatu (henkilöstön kelpoisuus, ryhmäkoko ja aikuinen-lapsi suhdeluku) voi vaihdella esimerkiksi huoltajien työmarkkina-aseman tai lapsen sisaruksille myönnettävän kotihoidontuen perusteella. Tällainen tilanne on rakentunut Suomeen subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen, muun varhaiskasvatustoiminnan väljän säätelyn ja kuntien kirjavan palveluohjauksen seurauksena.

Luonnoksen mukaan lainsäädännön tarkoitus on selkiyttää varhaiskasvatuksen pedagogista, lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen tähtäävää tehtävää. Mikäli varhaiskasvatuksen tehtävää halutaan selkiyttää, Tampereen yliopisto ehdottaa, että varhaiskasvatukseksi määriteltyä toimintaa tarkastellaan kaikissa varhaiskasvatukseksi nimitettävissä toimintamuodoissa yhtenäisin kriteerein. Tästä syystä Tampereen yliopisto esittää, että avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa sovellettaisiin lain lukua 1, pykälä 4, 7, 10—11, 18 sekä

lukuja 5—8 ja 10—13. Kunta tai kuntayhtymä voisi tämän lisäksi halutessaan järjestää perhekahvilatyypistä toimintaa tai lastenhoitotoimintaa, jonka tehtävänä olisi pääasiallisesti tarjota tukea vanhemmuudelle ja mahdollisuuksia verkostoitumiselle. Tähän osallistuminen voisi olla myös satunnaista. Lisäksi kunta voisi järjestää perhepäivähoitoa, joka on myös toimintamuotona pedagogisesti painottuneesta päiväkotien toiminnasta selkeästi poikkeavaa, omaleimaista toimintaa. Toimintaa, johon osallistuminen olisi satunnaista, tai jonka pedagogisesta toiminnasta ei vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, ei kuitenkaan kutsuttaisi varhaiskasvatukseksi. Tällöin päivitettäisiin myös 14 §, jonka osalta lapsen hoitamista kotona kotihoidon tuella ei kuvattaisi varhaiskasvatuksen järjestämisen vaihtoehtona, vaan sitä tulisi tarkastella varhaiskasvatuksesta erillisenä lastenhoidon järjestämisen tukimuotona.

Tällöin lainsäädännössä voitaisiin kautta linjan käyttää käsitettä varhaiskasvatus eikä erikseen olisi tarvetta erottaa toisistaan eri järjestämipaikoissa toteutettavaa varhaiskasvatusta (vrt. päiväkodin henkilöstön mitoituksista puhuttaessa voitaisiin puhua yhtenäisemmin varhaiskasvatuksen henkilöstön mitoituksista). Käsitteellinen selkeyttäminen helpottaisi myös palveluohjauksen järjestämistä.

Tampereen yliopisto pitää tärkeänä, että varhaiskasvatustilaa muutettaessa otetaan huomioon myös sen suhde esiopetukseen, josta säädetään tarkemmin perusopetuslaissa. Varhaiskasvatustilain tulee varmistaa, että koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen toteutuvat myös esiopetusvuoden aikana toteutettavaan palvelukokonaisuudessa, ja että varhaiskasvatus ja esiopetus muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. 1 §:ssä määritellyt toimintamuodot eivät kata esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen toimintamuotoa silloin, kun esiopetusta järjestetään koulussa, ja myös esiopetusta täydentävä toiminta halutaan järjestää koulun yhteydessä esiopetuksen kanssa yhtenäisenä integroituna toimintana.

Näistä syistä Tampereen yliopisto ehdottaa, että 1 § kirjataan muotoon:

”Tässä laissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja varhaiskasvatuksen tietovarannosta sekä perhepäivähoidosta

Tätä lakia sovelletaan kunnan, kuntayhtymän ja yksityisen palvelujen tuottajan järjestämään varhaiskasvatustoimintaan, jota voidaan toteuttaa päiväkodeissa, ja silloin, kun kyseessä on esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus, kouluissa. Lisäksi tätä lakia sovelletaan perhepäivähoitoon. Kunta tai kuntayhtymä voi lisäksi järjestää avointa varhaiskasvatustoimintaa alueellaan esiintyvän tarpeen mukaan. Sen lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään, varhaiskasvatuksen avoimen varhaiskasvatustoiminnan järjestämiseen sovelletaan tämän lain lukua 1, pykälä 4, 7, 10—11, 18 sekä lukuja 5—8 ja 10—13. Varhaiskasvatusta voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat, myös sitä vanhemmat lapset.

Esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Lapsen mahdollisuudesta osallistua perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen on huolehdittava. Silloin kun lapsella on oikeus esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja sitä täydentävään varhaiskasvatukseen sovelletaan kokonaisuutena, mitä tässä laissa säädetään varhaiskasvatuksen ryhmäkoosta ja henkilöstömitoituksesta.

2 luku. Varhaiskasvatuksen järjestäminen (4-11 §)

Varhaiskasvatuslaki muodostaa keskeisen pohjan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Varhaiskasvatuslain lähtökohdaksi on kirjattu lasten oikeudet. Laissa varhaiskasvatukselle asetetaan tavoitteet, joiden mukaan muun muassa koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen tulee turvata. Tampereen yliopisto näkee hyvänä lasten edun ensisijaisuuden kirjaamista lakiin esitetyllä tavalla, sillä lakiin kirjattu lapsen edun ensisijaisuuden periaate edistää tavoitteen saavuttamista siitäkkin huolimatta, että se on jo sisällytetty niihin kansainvälisiin säädöksiin, joihin Suomi on sitoutunut.

Tampereen yliopisto näkee kannatettavana, että 6 §:ssä täsmennettäisiin nykyistä säännöstä siitä, minkä kunnan vastuulla varhaiskasvatuksen järjestäminen on, ja kenelle varhaiskasvatusta on järjestettävä. Kunta olisi esitetyn luonnoksen mukaan edelleen velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta lapselle, jonka kotikunta kyseinen kunta on. Muissa tapauksissa kunnan olisi järjestettävä varhaiskasvatusta muullekin kunnassa oleskelevalle lapselle, jos tähän on erityisiä syitä. Tampereen yliopisto esittää huolenaiheenaan, että 'erityisiä syitä' on varsin väljä ilmaus ja aiheuttanee moninaisia tulkintoja järjestämisvelvoitteesta. Mitä esimerkiksi tarkoittavat tapauskohtaiset erityiset syyt silloin, kun vastaanottokeskuksessa olevalle kansainvälistä suojelua hakevan perheen lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisvelvoitetta arvioidaan? Tampereen yliopisto esittää huolensa siitä, että monitulkintaiset kirjaukset heikentävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

3 luku. Oikeus varhaiskasvatukseen (12-15 §)

Varhaiskasvatuslain 12 §:ssä säädettäisiin, samoin kun nyt voimassa olevassa laissa, lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusoikeutta koskevat säännökset on uudistettu lakimuutoksella 108/2016, joka tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2016. Kunnan on pykälän 1 momentin mukaan huolehdittava, että lapsi saa varhaiskasvatuslaissa tarkoitettua varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa ennen perusopetuslain mukaisen oppivelvollisuuden alkamista. Tähän pykälään ei tässä luonnoksessa esitetä muutoksia.

Tampereen yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että lakiluonnoksen perusteluissa ei huomioida valtioneuvoston kanslian tilaamaa, Oulun yliopiston toteuttamaa selvitystä varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista subjektiivisen oikeuden rajausten osalta. Tässä 2017 julkaistussa VakaVai-hankkeen selvityksessä on selvitetty subjektiivisen oikeuden muutosten vaikutuksia eri osapuolten arvioimana. Selvityksessä nostetaan esiin, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ja vanhemmat ovat arvioineet subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta varsin kriittisesti. Johtajat arvioivat hallinnollisen työn lisääntyneen lainsäädännön uudistamisen myötä. Suurin osa subjektiivista oikeutta rajanneiden kuntien varhaiskasvatuksen johtajista arvioi, ettei rajauksella ole merkittäviä säästövaikutuksia (Puroila & Kinnunen, 2017).

Lähes puolet työntekijöistä arvioi lasten vaihtuvuuden lisääntyneen päivän aikana. Päiväkotiryhmät muodostuvat lapsista, joilla on eri laajuinen varhaiskasvatusoikeus. Samassa ryhmässä on lapsia, jotka ovat paikalla alkuviikon, lapsia, jotka ovat paikalla loppuviikon, lapsia, jotka ovat paikalla päivittäin neljä tuntia ja lapsia, jotka ovat paikalla kokopäiväisesti. Yli puolet työntekijöistä arvioi kriittisesti sitä, miten subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta oli vaikuttanut pedagogisen työn suunnitteluun ja toteuttamiseen ja työntekijöiden mahdollisuuteen huomioida lapset yksilöllisesti. Suurin osa työntekijöistä näki työn kuormittavuuden lisääntyneen, ja työn lapsiryhmässä muuttuneen haasteellisemmaksi. Noin puolet työntekijöistä arvioi hallinnollisen työn lisääntyneen subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen myötä. Keskeisimmiksi varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen vaikutuksiksi vanhemmat nostivat lasten tasavertaisuuden heikkenemisen suhteessa muihin lapsiin, lasten vertaissuhteiden pysyvyyden vähentymisen, negatiiviset vaikutukset lasten kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle sekä aikuisten ja lasten välisten suhteiden pysyvyyden vähentymisen. Käytännöt laajennetun varhaiskasvatusoikeuden myöntämisen suhteen vaihtelivat kuntien välillä, mutta myös kuntien sisällä (Puroila & Kinnunen, 2017). Kuntien erilaisten ratkaisujen myötä Suomeen on rakentunut varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä, jossa lasten, vanhempien ja työntekijöiden arjen edellytykset vaihtelevat kuntien välillä.

Universaalit, kaikille yhdenmukaiset palvelut ovat olleet pitkään suomalaisen varhaiskasvatuspolitiikan linjana. Tämän on huomionnut myös OECD, joka kommentoi tätä suomalaista varhaiskasvatusta koskevassa maaraportissaan (OECD, 2012) Suomen vahvuutena. Subjektiivisen oikeuden rajaaminen 20 tuntiin on osoittautunut monin tavoin pulmalliseksi. Vaarana on se, että erityisesti alueilla, joilla vanhempien työmarkkina-asema on epävakaa, lapsiryhmien koostumus vaihtelee ja vuorovaikutussuhteiden kokonaismäärä muodostuu suuremmaksi kuin alueilla, jossa vanhemmat osallistuvat työelämään ja lapset ovat pääsääntöisesti kokopäiväisessä varhaiskasvatuksessa. Tampereen yliopisto haluaa huomauttaa, että tällaisessa tilanteessa laissa asetetut tavoitteet toteutuvat epätasaisesti eri alueilla. Tämä on sidoksissa vanhempien työmarkkina-asemaan.

Paikan säilymistä koskevaan sääntelyyn ei esitetä muutosta, vaan se vastaisi voimassa olevan varhaiskasvatuslain 11 a §:n 8 momenttia. Kolmannen luvun 15 §:ssä säädettäisiin, että lapsen oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyy, vaikka lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa sairausvakuutuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitettujen isyysrahaajaksojen aikana ja oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyy päiväkodissa ja mahdollisuuksien mukaan perhepäivähoidossa, jos lapsen varhaiskasvatusaika muuttuu 12 §:n 1–4 momentissa säädetyllä tavalla. Tampereen yliopisto huomauttaa, että käsite ‘varhaiskasvatuspaikka’ on monitulkintainen. Luonnoksen perusteluissa viitataan lapsen kannalta pysyvien ja jatkuvien ihmissuhteiden tärkeyteen suotuisan kehityksen kannalta. Luonnoksen perusteluissa todetaan, että lapsen ja perheen kannalta olisi kohtuutonta, että varhaiskasvatusoikeuden muutos johtaisi varhaiskasvatuspaikan muutokseen. Tampereen yliopisto huomauttaa, että ‘varhaiskasvatuspaikalla’ ei ole tarkoitettu esimerkiksi tiettyä lapsiryhmää. Näin ollen varhaiskasvatuspaikan säilymisen takaaminen ei takaa lapsen pysyviä ja jatkuvia ihmissuhteita samassa lapsiryhmässä, jossa hän on aiemminkin ollut. Tampereen yliopisto ehdottaa tämän täsmentämistä – onko saman

‘varhaiskasvatuspaikan’ tarkoituksena taata lapsen pääsy samaan lapsiryhmään, jonka toimintaan hän on aiemmin osallistunut? Mikäli ei, Tampereen yliopisto huomauttaa, että säädös ei tue pysyvien ja jatkuvien ihmissuhteiden säilymistä toisin kuin perusteluihin on kirjattu.

4 luku. Menettelysäännökset (16-20 §)

Tampereen yliopisto pitää kannatettavan, että lakiin kirjataan tarkemmin kunnan antamasta neuvonnasta ja ohjauksesta heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tampereen yliopisto katsoo, että lakiin tulisi kirjata, että kunnilla on velvollisuus tarjota neuvontaa ja ohjausta jo ennen kuin oikeus varhaiskasvatukseen syntyy, sillä usein varhaiskasvatuspaikkaa haetaan, ja ohjaus ja neuvonta ovat ajankohtaisia jo esimerkiksi silloin, kun toinen vanhemmista saa lasten kotihoidon tukea eikä lapsella ole vielä oikeutta varhaiskasvatukseen.

Tampereen yliopisto ehdottaa lakiin kirjattavaksi:

”Kunnan on järjestettävä lasten vanhemmille tai muille huoltajille neuvontaa ja ohjausta kunnassa tarjottavista varhaiskasvatuspalveluista. Ohjauksessa on selvitettävä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot ja tarjolla olevat vaihtoehdot ja annettava tarpeellinen tieto niiden ominaispiirteistä sekä muut seikat, joilla on vaikutusta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen.”

5 luku. Varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi (21-24 §)

Luonnoksessa esitetään, että Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen roolia varhaiskasvatuksen arvioinnissa ei enää kirjattaisi varhaiskasvatuslakiin. Tampereen yliopisto katsoo, että toiminnan ei voida katsoa olevan vakiintunutta vielä tässä vaiheessa, kun Kansallinen koulutuksen arviointikeskus vasta laatii kansallista kehystä varhaiskasvatuksen arvioinnille. Hallinnollisen työnjaon selkeyden vuoksi on tärkeää, että Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen rooli varhaiskasvatuksen arvioinnissa on kirjattuna myös varhaiskasvatuslakiin.

Tampereen yliopisto ehdottaa lakiin kirjattavaksi:

”Varhaiskasvatuksen arvioinnin tarkoituksena on turvata tämän lain tarkoituksen toteuttamista ja tukea varhaiskasvatuksen kehittämistä ja edistää lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaan varhaiskasvatusta sekä osallista ulkopuoliseen toiminnan arviointiin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, jonka toiminnasta säädetään Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta annetussa laissa (1295/2013), tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä sekä palveluntuottajia arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa sekä kehittää koulutuksen ja varhaiskasvatuksen arviointia.”

6 luku. Henkilöstö, kelpoisuusvaatimukset ja niiden siirtymäsäännökset (25-33 §, 75 § toinen momentti ja 76 §, asetusluonnos 3 §)

Tampereen yliopisto näkee hyvänä, että varhaiskasvatuksessa toimivat eri koulutuksen saaneiden ammattiryhmien henkilöstönimikkeiden erotetaan toisistaan omilla käsitteillään. Karilan ja Kupilan (2010) tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten on aiemmassa tilanteessa ollut vaikea jäsentää omaa ja

työtovereiden erityisosaamista ja kunkin ammattiryhmän vastuita ja velvoitteita. Myös OECD:n (2012, 68) maaraaportissa kiinnitettiin huomiota Suomen moniammatilliseen ja eritasoisen koulutuksen saaneeseen henkilöstörakenteeseen. Raportissa todetaan, että haasteena Suomessa on eri ammattiryhmien vastuiden ja velvoitteiden epäselvyys. Eri osaamisalueiden tunnistaminen ja nimeäminen ovat moniammatillisen työskentelyn edellytys. Tampereen yliopisto katsoo, että henkilöstönimikkeiden päivittäminen vastaamaan saatua koulutusta edistää eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämistä ja tukee varhaiskasvatustilaksi ehdotettujen tavoitteiden toteutumista.

Lausunnon perustelutekstissä mainitaan, että vuoden 2021 jälkeen varhaiskasvatustuksen opettajan pätevyuden tuottavan kandidaatin koulutuksen koulutusmäärän lisäys toteutetaan yliopistojen rahoitusmallin sisällä uudelleen kohdentamalla. Tampereen yliopisto pitää tärkeänä, että varhaiskasvatustuksen opettajan pätevyuden tuottavan kasvatustieteen tai varhaiskasvatustuksen kandidaatin koulutuksen aloituspaikkojen ja valmistuvien määrää seurataan ja riittävien koulutusmäärien ylläpitämiseksi osoitetaan riittävä rahoitus.

Luonnoksessa ehdotetaan, että päiväkodin johtajalta edellytettäisiin lastentarhanopettajan (jatkossa varhaiskasvatustuksen opettajan) kelpoisuuden lisäksi ylempää korkeakoulu- eli kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Tampereen yliopisto näkee esityksen kannatettavana. Tampereen yliopisto esittää kuitenkin, että myös muu soveltuva maisteritutkinto, esimerkiksi hallintotieteen maisterin tutkinto, voisi varhaiskasvatustuksen opettajan tutkintoon yhdistettynä antaa pätevyuden toimia päiväkodin johtajan tehtävässä.

Lisäksi Tampereen yliopisto pitää tärkeänä, että avoimen varhaiskasvatustuksen johtamisesta säädettäisiin päiväkotien kanssa yhtenäisellä tavalla.

Tästä syystä Tampereen yliopisto esittää, että pykälä kirjattaisiin muotoon:

“Kelpoisuusvaatimuksena varhaiskasvatustustyksikön toiminnasta vastaavan johtajan tehtävään on vähintään soveltuva maisterin tutkinto ja varhaiskasvatustuksen opettajan koulutus sekä riittävä johtamistaito.”

Luonnoksessa esitetään, että kasvatustieteen kandidaatin, maisterin tai tohtorin tutkintoa, johon ei kuulu varhaiskasvatustuksen ja esiopetukseen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavia opintoja ja joka ei tuota varhaiskasvatustuksen opettajan kelpoisuutta, voisi jatkossa täydentää suorittamalla 60 opintopisteen laajuiset kyseiset opinnot. Tampereen yliopisto katsoo, että opintojen täydentämisen mahdollistaminen on sinänsä kannatettavaa. Harjoittelut eivät kuulu yliopistoissa osaksi näitä ammatillisia valmiuksia antaviin opintoihin vaan ne sisältyvät muihin opintokokonaisuuksiin. Lisäksi myös muissa kuin ammatillisia valmiuksia antavissa opinnoissa on varhaiskasvatustuksen sisältöjä. Nämä kytkeytyvät tiiviisti tutkinnon varhaiskasvatustuksen ja esiopetukseen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antaviin opintoihin. Tampereen yliopisto pitää tärkeänä, että varhaiskasvatustuksen opettajaksi valmistuva henkilö on suorittanut harjoittelun päiväkodissa tai muussa varhaiskasvatustuksen ympäristössä. Tästä syystä Tampereen yliopisto esittää, että kasvatustieteen kandidaatin,

maisterin tai tohtorin tutkinnon voisi täydentää varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden saamiseksi suorittamalla 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot ja lisäksi 15 opintopisteen laajuisen harjoittelun.

7 luku. Henkilöstön mitoitus, rakenne ja täydennyskoulutus ja niiden siirtymäsäännökset (34-39 § + 75 §:n 3 momentti + asetusluonnos 1-2 §)

Tampereen yliopisto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että luonnoksessa ei oteta kantaa siihen, millainen olisi lapsiryhmien henkilöstörakenne. Tampereen yliopisto katsoo, että lain tavoitteiden saavuttamiseksi olisi säädettävä, että jokaisessa lapsiryhmässä tulisi olla vähintään yksi varhaiskasvatuksen opettaja. Tällä hetkellä ryhmiä muodostetaan myös siten, että esimerkiksi yhden, kahden tai kolmen aikuisen lapsiryhmässä ei ole yhtään lastentarhanopettajaa vaan lapsiryhmän koko henkilöstö voi koostua esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan toisen asteen koulutuksen saaneista henkilöistä (Paananen, 2017). Tällöin tämän ryhmän pedagogiikasta ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista vastuussa olevalle lastentarhanopettajalle, joka työskentelee pääasiallisesti jossakin toisessa lapsiryhmässä, kohdistuu Tampereen yliopiston arvion mukaan kohtuuttomia vaatimuksia. Henkilö, joka ei pääsääntöisesti työskentele kyseessä olevassa lapsiryhmässä ei Tampereen yliopiston arvion mukaan voi olla tosiasiallisessa vastuussa ryhmän pedagogisesta suunnittelusta ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Koska tällaisia käytäntöjä kuitenkin 34 § sinänsä hyvästä kirjauksesta huolimatta esiintyy, tästä olisi syytä säätää laissa tarkemmin. Tampereen yliopisto esittää, että 35 § kirjattaisiin muotoon:

“Varhaiskasvatuksessa tulee kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä olla varhaiskasvatuksessa olevien lapsien määrään ja heidän ikäänsä suhteutettuna riittävä määrä henkilöitä, jolla on tässä laissa säädetty varhaiskasvatuksen opettajan, sosionomin tai lastenhoitajan ammatillinen kelpoisuus. Mitoituksesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Asetuksessa voidaan säätää suhdeluvut erikseen vähintään kolme vuotta täyttäneille ja alle kolmivuotiaille lapsille.

Jos varhaiskasvatuksessa on yksi tai useampia tuen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon lasten taikka 1 momentissa tarkoitettujen henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa.

Varhaiskasvatuksen yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea varhaiskasvatuksen tehtävissä olevaa 1 momentissa tarkoitettua henkilöä vastaava määrä lapsia. Jokaisessa varhaiskasvatuksen ryhmässä tulee olla vähintään yksi henkilö, jolla on tässä laissa säädetty varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus.”

9 luku. Yksityisen palvelujen tuottajan järjestämä varhaiskasvatus (43-49 §)

Tampereen yliopisto pitää kannatettavana, että yksityisen palvelujen tuottajan järjestämä varhaiskasvatusta koskeva sääntely kiinnitetään varhaiskasvatukseen luonnoksessa esitetyllä tavalla. Niin ikään pidetään kannatettavana, että varhaiskasvatuksen palvelusetelistä säädetään tarkemmin niin pian kuin mahdollista. Tällöin olisi myös säädettävä, kuten laissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä säädetään, että vanhemmalla tai huoltajalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin kunnan tulee ohjata hänet kunnan muilla tavoin järjestämien palvelujen piiriin. Palvelusetelilakia säädettäessä tulee huomioida, että

sen tulee tukea varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista esimerkiksi koulutuksellisen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja lapsen edun osalta.

13 luku. Varhaiskasvatuksen tietovaranto ja sen käyttöönoton aikataulusta (65-74 § + 77 §)

Luonnoksessa esitetään lailla perustettavaksi varhaiskasvatuksen tietovaranto, jonka tarkoituksena on parantaa varhaiskasvatustietojen yhdenmukaisuutta ja luotettavuutta. Tampereen yliopisto pitää tietovarannon perustamista hyvänä ja kannatettavana myös tutkimuksen näkökulmasta. Tampereen yliopisto katsoo, että käsite ‘oppijanumero’ on varhaiskasvatuksen käsitemaailmalle vieras. Se ehdotetaan korvattavaksi käsitteellä ‘varhaiskasvatuksen henkilörekisterinumero’.

Luonnosta perustelevassa tekstissä mainitaan, että tietovarannon ylläpitokustannuksia on tarkoitus osittain kattaa sen kehittämistä ja käytöstä hyötyviltä tahoilta eli opetus- ja kulttuuriministeriöltä, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta, Tilastokeskukselta sekä kuntien peruspalvelujen valtionosuudesta tehtävillä määrärahasiirroilla. Kansaneläkelaitos ja mahdolliset muut valtion talousarvion ulkopuoliset palvelun hyödyntäjät osallistuisivat sen ylläpitoon käyttömaksuin. Tampereen yliopisto katsoo, että tietovarannon tilastoaineiston käyttämisen maksullisuutta pohdittaessa on otettava huomioon laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999 (495/2005, 34 §). Tampereen yliopisto katsoo, että lähtökohtaisesti tilastoaineiston käyttäminen tulee olla muille viranomaisille ja yliopistojen tutkijoille maksutonta.

14 luku. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Päiväkodin toiminnasta vastaavan johtajan tehtävästä ehdotetaan luonnoksessa säädettävän seuraavasti: ”Joka tämän lain voimaantullessa tai viisi vuotta tätä ennen on ollut virka- tai työsuhteessa varhaiskasvatuksen ammatillisessa tai hallinnollisessa johtotehtävässä, johon hänen on katsottu täyttäneen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 10 §:ssä säädetyn kelpoisuuden, täyttää 75 §:n 2 momentissa säädetyn kelpoisuuden ja on kelpoinen toimimaan 31 §:ssä tarkoitettussa päiväkodin johtajan tehtävässä.” Siirtymäsäännöksessä rinnastetaan päiväkodin toiminnasta vastaavan johtajan tehtävä hallinnolliseen johtotehtävään. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa säädetään näistä tehtävistä erikseen pykälällä 10. Kelpoisuusvaatimuksena lasten päivähoidon ammatillisiin johtotehtäviin on ollut lastentarhanopettajan kelpoisuus sekä riittävä johtamistaito. Hallinnollisiin johtotehtäviin kelpoisuusvaatimuksena on ollut sosiaalityöntekijän kelpoisuus tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja sosiaalialan tuntemus sekä niiden lisäksi riittävä johtamistaito. Luonnoksessa esitetyn siirtymäsäännöksen nojalla henkilö, jolla ei ole varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuutta, voisi saada kelpoisuuden toimia päiväkodin toiminnasta vastaavan johtajan tehtävissä. Tampereen yliopisto katsoo tämän olevan epätarkoituksenmukaista lakiluonnokseen kirjattujen kelpoisuusvaatimusten ja aiemmassa lainsäädännössä olevien kelpoisuusvaatimusten valossa. Tampereen yliopisto esittää siirtymäsäännökseen kirjattavaksi:

”Joka tämän lain voimaantullessa tai viisi vuotta tätä ennen on ollut virka- tai työsuhteessa varhaiskasvatuksen ammatillisessa tai hallinnollisessa johtotehtävässä, ja hän on täyttänyt sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 10 §:ssä säädetyn lasten päivähoiton ammatillisiin johtotehtäviin määritellyn, 7 §:n mukaisen kelpoisuuden, täyttää 75 §:n 2 momentissa säädetyn kelpoisuuden ja on kelpoinen toimimaan 31 §:ssä tarkoitettussa päiväkodin johtajan tehtävässä.”

Liitelait

Tampereen yliopisto haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että varhaiskasvatuspalveluiden yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta on tärkeää ottaa huomioon avointen varhaiskasvatuspalveluiden käytön yhteys lasten kotihoitoon ja kotihoidon tukijärjestelmään. 14 § osalta lakiluonnoksen s. 82 todetaan:

”Jos lapsi osallistuisi tässä laissa tarkoitettuun kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen päiväkodissa tai perhepäivähoitossa, riippumatta viikoittaisesta tai päivittäisestä tuntimäärästä, kyseisen lapsen hoitoon ei voisi saada lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaista tukea. Sen sijaan, jos lapsi osallistuisi kunnan järjestämään avoimeen varhaiskasvatustoimintaan, lapsen vanhempi tai muu huoltaja voisi saada kotihoidon tukea. Lakia soveltava viranomaislainen on tässä asiassa Kansaneläkelaitos.”

Samaan aikaan kunnilla on oikeus rajata kaikkien perheen varhaiskasvatusikäisten lasten varhaiskasvatuspalveluiden käyttöä mahdollisten kuntakohtaisten lisien maksuehdoilla. Kuntaliiton vuoden 2016 selvitykseen vastanneista lasten kotihoidon kuntalisää maksavista kunnista 76 % oli määritellyt lisän saamisen ehdoksi sen, että kaikki perheen varhaiskasvatusikäiset lapset hoidetaan kotona (Lahtinen & Selkee 2016, 11).

CHILDCARE-tutkimuksessa on havaittu, että erilaiset kotihoidontuen kuntalisän maksamisen ehdot olivat yhteydessä lasten hoitamiseen kotona. Vanhemmista suurempi osa hoiti lapsia kotona, kun kunta maksoi kotihoidon tukea nuorimmasta lapsesta ja sisarusista sisaruslisän. Kun kotihoidon kuntalisä maksettiin vain nuorimmasta lapsesta, vanhemmat hoitivat yksivuotiastaan kotona saman verran tai vähemmän kuin kunnissa, joissa ei maksettu kotihoidon tuen kuntalisää (Hietämäki ym., 2017). Kotihoidontuen kuntalisän ja sen sisaruslisän ehdoilla osa kunnista rajaa perheen muiden alle esiopetusikäisten lasten osallistumista varhaiskasvatukseen. Tämän voi ainakin hengeltään katsoa olevan vastoin varhaiskasvatuslaissa määriteltyä lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen. Suositeltavaa siis on, että kotihoidon tuen erilaisilla ehdoilla ei estetä perheen vanhempien lasten osallistumista varhaiskasvatuspalveluiden toimintaan. Tämä ehdotetaan säädettäväksi lailla varhaiskasvatuslakiin tehtävien muutosten yhteydessä.

Tampereen yliopisto pitää tärkeänä, että varhaiskasvatuslakia muutettaessa otetaan huomioon sen suhde esiopetukseen, josta säädetään tarkemmin perusopetuslaissa. Varhaiskasvatuslain tulee varmistaa, että koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen toteutuvat myös esiopetusvuoden aikana toteutettavaan palvelukokonaisuudessa, ja että varhaiskasvatus ja esiopetus muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

Luonnoksessa esitetään, että perusopetuslain 1 pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että päiväkodissa järjestettävään esiopetukseen sovelletaan perusopetuslain lisäksi, mitä varhaiskasvatuslaissa säädetään päiväkodin ryhmäkoosta ja henkilöstömitoituksesta. 1 § mom. 5 kirjaus tuottaa tilanteen, jossa esiopetuksen järjestämispaikka, koulu tai päiväkotiki, määrittää sen, millaisella suhdeluvulla tai kelpoisuusehdoilla toimintaa järjestetään. Tampereen yliopisto katsoo, että esitysluonnos on ongelmallinen koulutuksellisen tasa-arvon ja siitä, kuinka yhdenvertaisen mahdollisuuden varhaiskasvatukseen toteutuvat.

Esiopetusvuoden palveluiden järjestämisessä on nykyisellään merkittävää kuntakohtaista vaihtelua. Kuntakohtaiset tulkinnat vaikuttavat sekä toiminnan resursointiin että laatuun (Hujala ym., 2012). Esiopetusta on voitu järjestää pelkästään osapäivätoimintana, jolloin kasvattajan ja lasten välistä suhdelukua on voitu väljentää (1:13). Tällöin sitä täydentävä varhaiskasvatus on puolestaan tulkittu erilliseksi osapäivätoiminnaksi (jossa noudatetaan suhdelukua 1:13) tai kerhotoiminnaksi, jossa aikuisen ja lasten välistä suhdelukua tai henkilöstön kelpoisuusehtoja ei säädelä lainkaan. Lapsen voidaan siis katsoa osallistuvan peräkkäisiin osapäiväpalveluihin, vaikka tosiasiallisesti hän on kokopäiväpalvelun piirissä (Kauppinen, 2017). Lapsi viettää esiopetuspäivänsä vaihtuvissa, isoissa ryhmissä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksessään ottanut kantaa kyseisen tapaiseen järjestelyyn todeten, että toiminnan sisältö ratkaisee henkilöstömitoituksen, ei se, miten kunnat toiminnan nimeävät (EOa 30.10.2008 dnro 3889/4/06). Tampereen yliopisto katsoo, että luonnoksessa esitetyt muutokset eivät selkeytä tilannetta, eivätkä tue palveluiden järjestämistä tavalla, jonka lähtökohtana olisi pysyvien vuorovaikutussuhteiden tukeminen.

CHILDCARE-hankkeessa on todettu, että varhaiskasvatuspalvelun järjestämisen ratkaisuja perustellaan vahvasti taloudellisilla syillä (Karila ym., 2017). Jos esiopetusta ja siihen liittyviä palveluita voidaan järjestää muualla kuin päiväkodissa väljemmällä säätelyllä ja näin ollen edullisemmin, Tampereen yliopisto pitää todennäköisenä, että esiopetusta siirrytään enenevässä määrin järjestämään osapäivätoimintana muualla kuin päiväkodeissa ja lapsen aamuisin ja iltapäiväisin tarvitsema täydentävä palvelu järjestetään kirjavin käytännöin, joista ei säädelä laissa. Järjestämispaikalla on merkitystä toiminnan kannalta. Esiopetuksen siirtyminen päiväkodeista muihin tiloihin muuttaa toiminnan pedagogisia painopisteitä ja esiopetustoiminnan luonnetta (Brotherus, 2004; Hujala ym., 2012). OECD on pitänyt suomalaisen järjestelmän ansiona sitä, että sen enempää varhaiskasvatusta kuin esiopetustakaan ei järjestetä Suomessa oppimiseen keskittyvänä osapäivätoimintona ja sitä täydentävänä ja siitä erillisenä hoitoon painottuneena toimintana vaan yhtenäisenä kokonaisuutena (OECD, 2012). Tampereen yliopisto katsoo, että lainsäädäntö ei riittävällä tavalla turvaa tämän integroidun kokonaisuuden säilymistä.

Myös valtakunnallinen varhaiskasvatuksen selvitysryhmä on kiinnittänyt huomiota varhaislapsuuteen sisältyvään lainsäädännölliseen kirjavuuteen. Selvitysryhmä esittää varhaiskasvatukseen osallistumisen kohottamiseksi esiopetuksen laajentamista koskemaan jo nuorempia lapsia, siten että esiopetus ja sitä täydentävä varhaiskasvatus eivät muodostaisi kahden erillisen järjestelmän eriytyntä mallia vaan niistä

rakentuisi eheä pedagoginen kokonaisuus. (Karila, Kosonen & Järvenkallas, 2017). Esitetty muutos ei tue tätä tavoitetta.

Lapsen edun ja lasten koulutuksellisen tasa-arvoisuuden toteutumisen varmistamiseksi Tampereen yliopisto ehdottaa samoja varhaiskasvatuslain säädöksiä toteutettavan kaikkeen esiopetukseen ja sitä täydentävään varhaiskasvatukseen tai muuhun vastaavaan esiopetusta täydentävään toimintaan järjestämispaikasta riippumatta kaikkien niiden lasten osalta, joilla on oikeus 11 a §:n 1 momentissa säädettyyn laajempaan varhaiskasvatukseen (29.1.2016/108). Tampereen yliopisto esittää, että pykälän 1 ensimmäiseen momenttiin kirjataan:

“Esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Lapsen mahdollisuudesta osallistua perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen on huolehdittava. Esiopetukseen ja sitä täydentävään varhaiskasvatukseen sovelletaan järjestämispaikasta riippumatta, mitä tässä laissa säädetään varhaiskasvatuksen ryhmäkoosta ja henkilöstömitoituksesta.”

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Hallituksen esityksen perusteluissa on mainittu lasten päivähoito esimerkkinä sellaisesta järjestelmästä, joka toteuttaa julkisen vallan tehtävää tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Varhaiskasvatuksen hallinnonalasiirrosta huolimatta perustuslakivaliokunta on katsonut, että varhaiskasvatusta koskevaa sääntelyä arvioidaan edelleen ensisijaisesti perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisena sosiaalipalveluna (PeVL 12/2015 vp, s. 3). Tampereen yliopisto haluaa huomauttaa, että tilanne, jossa varhaiskasvatusta koskevaa sääntelyä käsitellään yhtäältä perustuslain osalta sosiaalipalveluna ja toisaalta muun lainsäädännön osalta osana koulutus- ja kasvatusjärjestelmää, on tilanteena poikkeuksellinen ja toiminnan toteuttamisen, järjestämisen näkökulmasta sekava ja lasten tasa-arvon näkökulmasta erittäin ongelmallinen.

Lausunnon keskeinen sisältö

Tampereen yliopisto katsoo, että lakiluonnoksessa esitetyt, jo aiempaa säädöstä vastaavat tavoitteet varhaiskasvatukselle ovat linjassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Varhaiskasvatuslain tulee varmistaa koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Tampereen yliopisto ehdottaa, että varhaiskasvatukseksi määritellyä toimintaa tarkastellaan kaikissa varhaiskasvatukseksi nimitettävissä toimintamuodoissa yhtenäisin kriteerein. Toimintaa, johon osallistuminen olisi satunnaista, tai jonka pedagogisesta toiminnasta ei vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, ei kutsuttaisi varhaiskasvatukseksi. Lapsen edun ja lasten koulutuksellisen tasa-arvoisuuden toteutumisen varmistamiseksi Tampereen yliopisto ehdottaa samoja varhaiskasvatuslain säädöksiä toteutettavan kaikkeen varhaiskasvatukseen, mukaan luettuna esiopetusta täydentävää, koulun tiloissa toteutettavaan varhaiskasvatukseen ja avoimeen varhaiskasvatukseen. Tampereen yliopisto näkee subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen 20 viikkotuntiin monin tavoin pulmallisena ja ehdottaa rajauksen poistoa.

Tampereen yliopisto hyvänsä, että ammattiryhmien henkilöstönimikkeen erotetaan toisistaan omilla käsitteillään ja että varhaiskasvatussyksiköiden johtajien kelpoisuusvaatimukseksi asetetaan maisterin tutkinto ja varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys. Tampereen yliopisto katsoo, että lain tavoitteiden saavuttamiseksi olisi säädettävä, että jokaisessa lapsiryhmässä tulisi olla vähintään yksi varhaiskasvatuksen opettaja.

Tampereen yliopisto huomauttaa, että lain perusteluissa esitettyjen ja lakiin kirjattujen tavoitteiden toteutuminen ei ole realistista, ellei lain monitulkintaisi kirjauksia esimerkiksi järjestämisvelvoitteesta ja varhaiskasvatuspaikasta täsmennetä.

Kaiken kaikkiaan Tampereen yliopisto pitää hyvänä, että varhaiskasvatuksessa sovelletut useisiin eri lakeihin ja asetuksiin kuuluneet säännökset kootaan keskitetympin uuteen varhaiskasvatuslakiin ja että nyt puuttuvaksi jäävät säädökset erityisen tuen järjestämisestä ja palvelusetelistä laaditaan mahdollisimman pian.

Lähteet:

Brotherus, A. (2004). Esiopetuksen toimintakulttuuri lapsen näkökulmasta. Tutkimuksia 251. Helsinki: Helsingin yliopisto, Soveltavan kasvatustieteen laitos.

Fjällström & Karila (2018). 'Muun varhaiskasvatuksen' paikalliset tulkinnat ja palveluiden järjestäminen lasten välisen tasa-arvon näkökulmasta. (julkaisematon käsikirjoitus)

Hietämäki, J., Kuusiholma, J., Räikkönen, E., Alasuutari, M., Lammi-Taskula, J., Repo, K., Eerola, P., Kuukka, A., Paananen, M. & Ruutiainen, V. (2017). Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä: CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Työpaperi: 2017_024. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Hujala, E., Backlund-Smulter, T., Koivisto, P., Parkkinen, H., Sarakorpi, H., Suortti, O., Niemelä, T., Kuronen, I., Knubb-Manninen, G., Smeds-Nylund, A-S., Hietala, R., & Korkeakoski, E. (2012). Esiopetuksen laatu. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 61. Koulutuksen arviointineuvosto.

Karila, K., Eerola, P., Alasuutari, M., Kuukka, A., & Siippainen, A. (2017). Varhaiskasvatuksen järjestämisen puhekehykset kunnissa. Yhteiskuntapolitiikka. 82 (4).

Karila, K., Kosonen, T., & Järvenkallas, S. (2017). Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Karila, K., & Kupila, P. (2010). Varhaiskasvatuksen työidentiteettien muotoutuminen eri ammattilaissukupolvien ja ammattiryhmien kohtaamisissa. Työsuojelurahaston hanke, 108267.

Kauppinen, A. (2017). Esiopetusvuoden palvelukokonaisuudet lasten hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Pro Gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lahtinen, J., & Selkee, J. (2016). Varhaiskasvatuskyselyraportti 1: subjektiivinen oikeus ja suhdeluvut. Selvitys subjektiivisesta oikeudesta varhaiskasvatukseen, sekä aikuisten ja lasten välisestä suhdeluvun muutoksesta. Helsinki: Kuntaliitto.

OECD (2012). Quality Matters in Early Childhood Education and Care. Finland. Paris: OECD.

Paananen, M. (2017). Imaginaries of Early Childhood Education: Societal roles of early childhood education in an era of accountability. Doctoral dissertation. Helsinki Studies in Education: 3. Helsinki.

Puroila, A-M. & Kinnunen, S. (2017). Selvitys varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 78/2017. Valtioneuvoston kanslia.